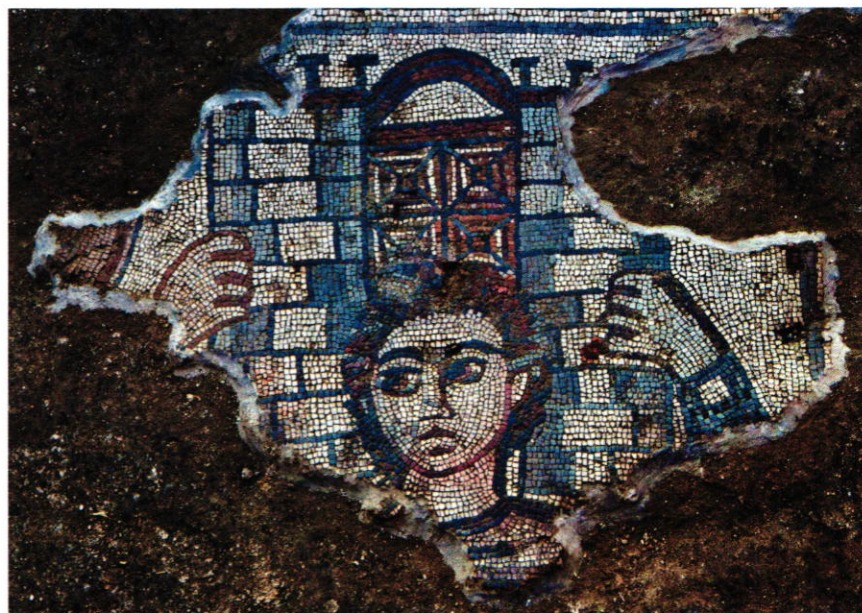

Het ontdekken van de regels van het taalsysteem is ingewikkeld. Als we bijvoorbeeld de functies van de Hebreeuwse werkwoordsvormen willen bepalen, moeten we ook kijken naar de plaats van het werkwoord in de zin, en naar de relatie met de voorafgaande zin. Om al deze factoren systematisch te onderzoeken, zijn complexe analyses nodig. Daarbij bewijst de computer een uitstekende dienst.

Een erkenning van de belangrijke rol van het taalsysteem dat ten grondslag ligt aan iedere taaluiting, zowel in proza als in poëzie, stelt ons in staat om op een solide basis opnieuw de vraag te stellen hoe de Oud-Israëlitische dichters en schrijvers het taalsysteem gebruikt hebben in de creatie van de literaire kunstwerken die in ons Bijbelboek Psalmen zijn terechtgekomen. Dit is een fascinerend onderwerp waarnaar nog veel onderzoek gedaan moet worden.

Een uitwerking van datgene wat ik hierboven geschreven heb, zal verschijnen in mijn artikel 'Patterns in the Psalms: New Directions in the Computational Analysis of Biblical Poetry' (te verschijnen). Voor het onderzoek naar de werkwoordsvormen in de psalmen, zie Gino J. Kalkman, *Verbal Forms in Biblical Hebrew Poetry: Poetic Freedom or Linguistic System?* (proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam, 2015).

Simson die de stadspoorten van Gaza op zijn rug draagt

Simson in de kunst

Door prof. dr. K. Spronk | Hoogleraar Oude Testament aan de PTHU

De verhalen over Simson in Rechters 13-16 zijn een fraai staaltje literaire kunst. Ze zitten mooi in elkaar, met allerlei dwarsverbindingen. Als een rode draad loopt het thema van de verhouding tussen man en vrouw door het verhaal. Dat begint al bij de aankondiging van de geboorte van Simson in hoofdstuk 13. De moeder van Simson krijgt geen naam, maar wel de hoofdrol. Zijn vader zou, als je zijn naam Manoach in het Hebreeuws letterlijk neemt, de rust zelve moeten zijn, maar het tegendeel blijkt. Daarna gaat het steeds over de verhouding tussen Simson en een vrouw, waarbij Simson steeds meer zijn hoofd verliest. Aan het slot wordt hem wreed het zicht ontnomen en daarmee komt een einde aan het optreden van Simson, dat steeds bepaald werd door wat hij met zijn ogen zag: een leeuw, een mooie vrouw en nog een mooie vrouw.

Zoals dat gebeurt bij goede verhalen, zetten ze je als lezer ook aan het denken: niet alleen over de vraag naar de verhouding tussen man en vrouw, maar ook over de vraag naar goed en

fout. Bij nader inzien zijn de dingen minder eenduidig dan je op het eerste gezicht misschien verwachtte. Is Simson nu een held of moet je hem zien als een zelfmoordterrorist? Is Delila

Der geblendete Simson - Lovis Corinth

een 'femme fatale' of een vrouw die, net zoals zoveel andere vrouwen in dit boek, wordt misbruikt door mannen met macht?

De verhalen over Simson hebben door de eeuwen heen veel kunstenaars geïnspireerd. Een van de oudste en mooiste voorbeelden daarvan is een mozaïek dat enkele jaren geleden werd ontdekt bij Huqoq, bij het meer van Galilea. Het is een restant van een vloer van een synagoge uit de vijfde eeuw en toont het hoofd

van een jeugdige man met mooie ogen en een fraaie bos haar. Op zijn schouders draagt hij de poorten van de stad Gaza. De prominente plek die Simson hier heeft, geeft aan dat hij in

De verhalen over Simson hebben door de eeuwen heen veel kunstenaars geïnspireerd.

die periode gezien werd als een nationale held.

Simson is verreweg het vaakst afgebeeld in gevecht met de leeuw. Daarbij lieten de kunstenaars zich doorgaans leiden door het schoonheidsideaal van hun tijd. Dat geldt ook voor de scène die wat betreft het aantal afbeeldingen als goede tweede kan gelden: het moment dat Delila de haren van Simson afknipt (of: af láát knippen). Ook over de schoonheid van Delila laat men daarbij geen twijfels bestaan. Heel uitzonderlijk in dit kader is een schilderij van de Duitse schilder Lovis Corinth (1858-1925), 'Der geblendete Simson'. Op aangrijpende wijze geeft hij Simson niet zoals gebruikelijk weer als de knappe, sterke man. Corinth benadrukt juist de ontluistering en wanhoop van Simson, nadat hem de ogen zijn uitgestoken. In meer dan één opzicht gaat Corinth hier een stap verder dan het beroemde schilderij van Rembrandt, dat het moment toont waarop Simsons ogen worden doorboord. Waarschijnlijk weerspiegelt het schilderij van Corinth zijn eigen situatie. Hij was een gevierd kunstenaar die volop van het leven genoot, totdat hij getroffen werd door een hersenbloeding. 'Der geblendete Simson' geeft iets weer van zijn eigen verval.

Ten opzichte van de beeldende kunst, biedt de opera nog meer mogelijkheden om uitdrukking te geven aan de emoties die een verhaal kan oproepen. De woorden worden gedramatiseerd en komen op de tonen van de muziek nog sterker over. Heel meeslepend gebeurt dat in 'Samson

et Dalila', gecomponeerd door Camille Saint-Saëns en voor het eerst uitgevoerd in 1877. Wie eenmaal de Delila in de mond gelegde aria 'Mon coeur s'ouvre à ta voix' gehoord heeft (gezongen door een goede sopraan) zal voortaan niet meer over de relatie tussen Simson en Delila kunnen denken zonder te bedenken dat hier echte liefde in het spel moet zijn geweest. Of anders blijft het hartstochtelijk door Simson gezongen 'Dalila, je 't aime!' wel in je achterhoofd hangen. Dat kwam recht uit zijn hart.

Wie een opera echt wil beleven, heeft aan de geluidsopname niet genoeg. Die moet naar het theater. Heel bepalend daarbij is de encenering. De nog steeds populaire opera van Saint-Saëns kreeg in 2009 een heel bijzondere uitvoering in Antwerpen. De Israëlische dirigent Omri Nitzan en de Palestijnse regisseur Amir Nizar Zuab hadden ervoor gekozen om de gebeurtenissen aan het eind van het leven van Simson, te verplaatsen naar de huidige situatie van de Westbank in Israël/Palestina. Daarbij werden de Filistijnse soldaten voorgesteld als Israëlische militairen. Simson was nu een Palestijnse vrijheidsstrijder. In de slotscène krijgt hij door een Palestijns jongetje, dat eerder neergeschoten was door de soldaten, een bomvest aangereikt. Simson trekt het aan, zingt zijn laatste lied van wraak op zijn tegenstanders en eindigt zijn leven als succesvol zelfmoordterrorist.

Zoals men kan verwachten riep deze uitvoering veel protest op. De vergelijking van de manier waarop Simson drieduizend tegenstanders met zich

meenam in de dood, was al eerder gemaakt. We vinden dat onder andere ook in het boek van de bekende Joodse schrijver David Grossman, *Leeuwenhoning: de mythe van Simson* (Amsterdam, 2006; oorspronkelijk verschenen in het Hebreeuws in 2005). Ik kan me zelf nog herinneren hoe de parallellen zich aan mij opdrongen op 9 september 2001 bij

● ● ●
*De kunstenaar houdt
ons een spiegel voor
of draait de zaken
om, zodat we de
dingen opeens van
een andere kant
bekijken.*
● ● ●

de aanslag op de Twin Towers in New York: hetzelfde aantal doden en de aanslag vond plaats in het hart van het gebied van de vijand op het gebouw dat de macht van de vijand symboliseerde. Maar ik weet ook nog hoe boos een rabbijn reageerde toen ik een jaar later iets dergelijks suggereerde tijdens een studiedag ter voorbereiding op de Israëlzondag. Voor hedendaagse Israëlische militairen is Simson nog altijd een voorbeeld van krachtadig optreden en van zelfopoffering voor de goede zaak. De Simson eenheid was lange tijd de naam van een elite groep binnen het leger voor geheime, riskante operaties, vaak ook gericht tegen terrorisme.

Nu worden discussies op het terrein van Israël en Palestina doorgaans gekenmerkt door de neiging om

scherpe scheidingen aan te brengen tussen goed en slecht. Maar het is ook wel duidelijk dat het oordeel doorgaans sterk wordt bepaald door de context van degene die zich dat oordeel aanmatigt. Juist hier kan de kunst een zinvolle bijdrage leveren, namelijk door een nieuw perspectief op de zaak te bieden. De kunstenaar houdt ons een spiegel voor of draait de zaken om, zodat we de dingen opeens van een andere kant bekijken. Je schrikt ervan. Sommigen schieten dan in de verdediging, anderen zullen juist hun oordeel opschorten.

Men kan het boek *Rechters* ook lezen als een opstapverhaal, waarin de lezer wordt voorbereid op de komende geschiedenis van de koningen van Israël. Ook dat behoort bij de literaire kunst die kenmerkend is voor dit boek. In Simson vind je iets weerspiegeld van de latere koningen David en Salomo. Net als Simson had David een ingewikkelde relatie met de Filistijnen, vijand en bondgenoot. Net als Simson had Salomo zo zijn problemen met vrouwen. Overigens eindigt Simson zijn leven zoals de laatste koning van Juda, Zedekia: de ogen uitgestoken en geboeid in koperen ketenen. Dat maakt het verhaal onheilsprekend: loopt het wel goed af?

Zo zitten de verhalen kunstig in elkaar, maar soms moet je iets verder kijken om dat te kunnen zien. Soms moet je het ook aandurven om de vragen die de tekst oproept open te laten. Kunstenaars – literatoren, schilders, componisten, regisseurs – helpen de Bijbellezer daarbij.

Beeldende kunst op de universiteit

Door Hilde Bom

Op de TUA valt veel te beleven en veel te zien. Voor dit artikel ben ik eens met andere ogen gaan rondkijken: wat is er allemaal aan sculpturen en schilderijen te zien? Dat bleek nogal wat te zijn! Ik neem u mee op een afwisselende rondgang door het gebouw.

Wie door de voordeur binnenkomt, ziet gelijk aan het einde van de gang een houten sculptuur staan: rechthoekig, verticaal opgericht, en niet beschilderd. De figuren die hierop het reliëf vormen, zijn wat geabstraheerd weergegeven. Het grootst is de centrale figuur, die links een lam en rechts een boek vasthoudt. Ook is er links een herdersstaf te zien. De andere figuren lijken zich aan de centrale figuur op te dringen: links schapen en rechts mensen. Het bordje op de witte sokkel geeft extra informatie over de gelegenheid waarbij dit sculptuur is geschonken aan de TUA: ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de universiteit, op 3 september 1994, door de (oud-) studenten. Over de betekenis vertelt een brief uit het archief van de TUA, van de kunstenares Etje Peterson-de Haan aan ds. Van Roekel, meer. Twee aspecten van het toekomstig beroep van de studenten staan voor ogen: pastoraat en onderwijs, zo valt te lezen. Dat is duidelijk terug te zien in het werk: herder en leraar zijn in één persoon verenigd.

© Schilderij Psalm 121: 1,2,7,8 uit de serie Psalmen in beeld van kunstenares Anneke Kaai www.annekekaai.nl

Ondertussen zijn we al een kunstwerk voorbijgelopen: tegenover de trap in de gang hangt aan de muur een schilderij van Anneke Kaai. Het verbeeldt Psalm 121: 'Ik hef mijn ogen op naar de bergen: Vanwaar zal mijn hulp komen? Mijn hulp is van de Here, Die hemel en aarde gemaakt heeft.' Zelf een duidelijke foto maken van dit schilderij, dat op plexiglas is geschilderd, mislukte door de spiegeling. Gelukkig kreeg ik van de kunstenares een foto voor dit artikel en extra informatie: 'In dit werk kijkt de dichter naar boven. Daar alleen kan zijn hulp vandaan komen, te zien aan de opgeheven handen. God wil deze lege handen vullen. Dit is gesymboliseerd door de witte gebogen lijn. De vorm van de berg is ook naar de diepte toe te zien om zo de hoogte van de berg te accentueren. Nog hoger en vaster dan de bergen is God.' Op haar site zijn ook andere schilderijen uit haar serie 'Psalmen in beeld' te vinden.

TU INZICHT

Studentenmagazine
Theologische
Universiteit
Apeldoorn

Symboliek
en kunst
in de vroeg-
christelijke kerk

pagina 5

Jaargang 21 | 2017 nr. 1

Kunst

Denken om te dienen

Theologische Universiteit

Apeldoorn

INHOUD

REDACTIONEEL	© I Hilde Bom	3
BEZINPUNT	Wij zijn Gods geslacht Martina Overbeeke	4
VAN BINNENUIT	Kunst en symboliek in de Vroege Kerk dr. M.A. (Marten) van Willigen	5
VUURPROEF	Sterven om te leven Dinie van de Riet MA	9
VAN BUITENAF -1-	Kunst in de Psalmen Wido van Peursen	11
VAN BUITENAF -2-	Simson in de kunst Klaas Spronk	13
KUNST & TUA	Beeldende kunst op de universiteit Hilde Bom	16
BOEKBESPREKING	My Name Is Asher Lev Dominik de Bruijne	21
STELLING	Kunst moet een (aanzienlijke) rol spelen in de liturgie Andries de Jong	22
BINNEN TUA-MUREN	Zijn wij ons brein? Hilde Bom	24
BOEKBESPREKING	In de spiegel van het beeld Evert Meijer	26
COLUMN	Beter goede kunst van een onbekende kunstenaar... Dominik de Bruijne	27
ACHTERKANT	Beleef een meeloopdag op de TUA!	28

Kunst en symboliek
in de Vroege Kerk

5

Kunst op de TUA

16

Beter goede kunst van een
onbekende kunstenaar, ...

27

COLOFON

TUA *inzicht* wordt meerdere malen per jaar samengesteld door studenten van de Theologische Universiteit Apeldoorn. Het magazine dient een drieledig doel: **verdiepend**, **informerend** en **persoonlijk**. Zowel voor binnen de universiteitsgemeenschap als voor hen die zich ermee verbonden weten.

Coverfoto: archief TUA

Hoofdredactie
Hilde Bom

Redactie
Alieke van Kruistum, Suzanne van Bart, Dominik de Bruijne, Evert Meijer, Maria Grisnich en Henrian de Mots

Eindredactie
J.M. Vierbergen-Hakvoort

Redactieadres
Wilhelminapark 4
7316 BT Apeldoorn
T 055-577 57 00
E inzicht@tua.nl

Adviseurs
J.W. van der Zande-de Roo
M.J. Kater

Abonnement
€ 14,50 per jaar

Vormgeving en druk:
Drukkerij Holland,
Alphen aan den Rijn

Opgave schriftelijk:
Antwoordnummer 583
7300 WB Apeldoorn
E bestellen@tua.nl
IBAN: NL33 INGB 0005 281561
t.n.v. TUA-uitgaven,
Apeldoorn

Voor vragen en opmerkingen:
inzicht@tua.nl